

КРИТЕРІЇ ТА РІВНІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ІНТЕГРОВАНОЇ МУЗИЧНО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті зазначено, що інтеграція України у світовий освітній простір та вдосконалення національної системи вищої освіти актуалізує якість підготовки вчителів початкової школи. Підкреслено, що пріоритетним напрямом освітніх програм початкової ланки навчання визначена інтеграція як найперспективніший шлях розвитку освіти. Наголошено, що інтеграція музичного мистецтва у зміст шкільних предметів є провідним чинником всебічного розвитку дитини, її талантів і здібностей.

Мета статті: визначити критерії та рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до інтегрованої музично-освітньої діяльності.

Методологія. У процесі дослідження використано теоретичні методи аналізу та синтезу дисертаційних досліджень сучасних науковців, узагальнення їхніх розробок.

Наукова новизна полягає у визначенні критеріїв та рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до інтегрованої музично-освітньої діяльності, які дозволять зробити кількісний і якісний аналіз отриманих результатів формуально-випробувального етапу експерименту та загальні висновки дослідження.

Зміст готовності майбутніх учителів початкової школи до музично-освітньої діяльності охоплює: форми, методи, засоби навчання для створення та підтримки інтересу до предметів музично-естетичного циклу.

На основі теоретичного аналізу сучасних наукових досліджень визначено критерії (мотиваційний, когнітивний, творчий, практично-діяльнісний, особистісно-рефлексивний) та рівні (елементарний, репродуктивний, конструктивний, продуктивно-творчий) готовності майбутніх учителів початкової школи до інтегрованої музично-освітньої діяльності.

Висновки. Визначені критерії та рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до інтегрованої музично-освітньої діяльності дозволяють оцінити якість професійної підготовки майбутніх фахівців. Подальшого дослідження потребує статистична обробка зібраних даних формуально-випробувального етапу експерименту.

Ключові слова: інтегрована музично-освітня діяльність, критерії та рівні готовності.

Постановка проблеми. Інтеграція України у світовий освітній простір та вдосконалення національної системи вищої освіти актуалізує якість формування професійної готовності майбутнього вчителя до фахової діяльності. Це стосується також підготовки вчителів початкової школи, адже їхні професійно-педагогічні якості – активність, креативність, комунікативність, знання та вміння, які формуються в умовах навчання у вищій школі, стимулюватимуть становлення життєво необхідних якостей особистості молодшого школяра, що є підґрунтям подальшого успішного навчання. До того ж, пріоритетним напрямом освітніх програм початкової ланки навчання визначена інтеграція як найперспективніший шлях розвитку освіти. Формування культурної компетентності школярів націлене на творче вираження особистості засобами різних видів мистецтва, зокрема, музичного. Тому, інтеграція музичного мистецтва у зміст шкільних предметів є провідним чинником всебічного розвитку дитини, її талантів і здібностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інтегративних зв'язків у початковій школі досліджується сучасними науковцями: теоретичні дослідження різних напрямів інтеграції змісту педагогічної освіти, її методологічних основ (А. Андрущенко, І. Зязюн, В. Лутай); дидактичні і методичні засади підвищення ефективності освітнього процесу засобами інтеграції знань (В. Бондар, Л. Куненко, Н. Ничкало, О. Савченко, Н. Сінопальникова, В. Сластьонін); впровадження інтегративного підходу у музично-педагогічну освіту (Л. Арчажнікова, О. Бузова, Н. Данько, О. Єременко, А. Козир, Л. Коваль, О. Лобова, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, З. Сирота, Ж. Сироткіна, О. Хижна). Питання визначення критеріїв та рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності розглядали в своїх наукових працях Т. Дорошенко, О. Красовська, В. Процюк, Н. Сінопальникова, О. Хижна, У. Щербей та ін.

Мета статті: визначити критерії та рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до інтегрованої музично-освітньої діяльності.

Методологія. У процесі дослідження використано теоретичні методи аналізу та синтезу дисертаційних досліджень сучасних науковців, узагальнення їхніх розробок.

Наукова новизна полягає у визначенні критеріїв та рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до інтегрованої музично-освітньої діяльності, які дозволять зробити кількісний і якісний аналіз отриманих результатів формувально-випробувального етапу експерименту та загальні висновки дослідження.

Виклад основного матеріалу. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до педагогічної діяльності включає формування їхньої готовності до музично-освітньої діяльності. Нові напрями інтеграції музично-освітньої діяльності вчителя початкової школи зумовлюють необхідність підготовки фахівців, спроможних здійснювати інтеграцію змісту декількох навчальних предметів. Узагальнюючи різні погляди у визначенні готовності вчителя початкової школи до музично-педагогічної діяльності, готовність майбутнього фахівця до інтегрованої музично-освітньої діяльності трактуємо як результат його професійної підготовки; цілісне стійке особистісне утворення, що дає змогу організувати навчальну діяльність молодших школярів, спрямовану на розвиток їхніх музично-творчих здібностей в умовах реалізації інтегративного підходу.

Зміст готовності майбутніх учителів початкової школи до музично-освітньої діяльності охоплює: форми, методи, засоби навчання для створення та підтримки інтересу до предметів музично-естетичного циклу; обсяг теоретичних знань, необхідних для викладання основ музичної грамоти у початковій школі; знання з методики музичного виховання у початковій школі, підбір форм і методів навчання, музичного матеріалу; активізацію набутого музичного досвіду (сприймання музичного твору на слух та вміння дати оцінку прослуханого твору, здатність до ритмічної імпровізації та інсценізації вокальних творів, гри на дитячих музичних інструментах).

На основі вивчення досліджень науковців щодо структури готовності майбутніх учителів початкової школи до педагогічної діяльності, розрізняємо такі компоненти готовності до інтегрованої музично-освітньої діяльності: *мотиваційно-ціннісний*, який містить систему стимулів (ціннісні орієнтації, інтереси, мотиви, потреби) до музично-освітньої діяльності в умовах реалізації інтегративного підходу і спрямований на формування в учнів загальнокультурної грамотності, компетентності у сфері мистецтва; *науково-теоретичний*, зміст якого становлять дисципліни психолого-педагогічного, мистецького і методичного напрямів із урахуванням інтеграції змісту предметів початкової школи, передбачається оволодіння принципами їх закономірностей і зв'язків; *творчо-активізаційний*, який поєднує творчі прояви в музично-освітній діяльності (творче самовираження, креативно-пізнавальна активність) з елементами впровадження інтегрованих форм організації навчання; *практично-діяльнісний*, який виявляє оволодіння студентами навичками й уміннями здійснювати музично-освітню діяльність, інтегрувати музичне мистецтво у шкільні предмети гуманітарного циклу на основі мультидисциплінарного, міждисциплінарного та трансдисциплінарного підходів; *особистісно-рефлексивний*, який охоплює здатність студентів ефективно та адекватно здійснювати рефлексивні дії (самоаналіз, самоконтроль, самооцінювання, самокорекція), що дозволяє творчо будувати навчально-виховний процес у початковій школі.

Визначення критеріїв, показників та рівнів оцінювання ефективності досліджуваного процесу – одне із головних питань у педагогічній науці. Критерії – це ознаки, за допомогою яких здійснюється оцінювання рівня професійної готовності, а показники – це якісні характеристики сформованості кожного виокремленого критерію.

Т. Дорошенко розглядає п'ять груп критеріїв готовності майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ загальної музичної освіти учнів: *мотиваційно-ціннісна* – зорієнтованість студентів на музично-освітню роботу з учнями початкової школи (показники: стабільний інтерес до музичного мистецтва, наполегливість у досягненні результатів власного музичного розвитку); *пізнавально-аналітична* – обсяг знань студентів із музичного мистецтва та методики музичної освіти (здатність вибирати високохудожній музичний навчальний репертуар та визначати на слух стилі та жанри); *творчо-операційна* – творче самовиявлення в музично-освітній роботі з дітьми, розробки й проведення уроків та музично-виховних заходів (уміння варіювати музичний репертуар під час розробки й проведення уроку музичного мистецтва); *комунікативно-емпатійна* – художньо-творче спілкування з дітьми, зосередження уваги дітей під час слухання музики; заохочення дітей до музично-виконавської діяльності (показник – мінімум помилок); *рефлексивно-проективна* – внутрішній моніторинг результатів власної музично-педагогічної діяльності (показник – об'єктивність характеристики власних можливостей) [1, 20-21].

Науковець виокремлює такі рівні: високий, достатній, середній, низький.

Студенти: *високого* рівня готовності виявляють стабільний інтерес до музичного мистецтва, обізнані в різних його стилях і жанрах, у музичному репертуарі для дітей, в питаннях методики музичної освіти учнів і практично виразно демонструють музичні зразки; *достатнього* рівня готовності виявляють схильність до музично-освітньої роботи з дітьми, добре володіють методикою викладання музики в початковій школі, виявляють уміння художнього спілкування з учнями на уроці та в позакласних заходах; *середнього* рівня готовності виявляють нестабільний інтерес до музичного мистецтва, у виборі музичного матеріалу й методах його опрацювання на уроці та в позакласній роботі з дітьми допускають похибки; *низького* рівня готовності мало обізнані в музичному мистецтві, їхні

інтереси сягають переважно популярних жанрів, при аналізі музичного твору обмежуються словами «подобається – не подобається» [1, 21-22].

О. Хижна для діагностування рівнів сформованості готовності студентів до художньо-педагогічної діяльності розробила такі критерії: мотиваційно-ціннісний, гностично-діяльнісний, креативно-комунікативний; та виявила рівні – адаптаційно-репродуктивний (низький), евристичний (середній), продуктивний (достатній) і системно-творчий (високий). Рівні характеризуються: адаптаційно-репродуктивний – відсутністю зацікавленості студентів у художньо-педагогічній діяльності, професійна рефлексія поки що не сформована, потреба у самоосвіті й творчому становленні відсутня; евристичний – поверховий інтерес до художньо-педагогічної діяльності; студент відчуває і реалізує взаємозв'язки між компонентами змісту підготовки, педагогічна рефлексія виражена недостатньо; продуктивний – стійкий інтерес до художньо-педагогічної діяльності; оволодіння аксіологічним потенціалом художньо-педагогічної інформації та використання її у педагогічному процесі; системно-творчий – сформованість індивідуально-творчої моделі художньо-педагогічної діяльності; педагогічна рефлексія, емпатія, толерантність займають важливе місце [4, 23-24].

Науковець Н. Сінопальникова виокремлює наступні складники та рівні підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтегрованих форм навчального процесу: мотиваційно-ціннісний складник характеризує ставлення до проблем педагогічної інтеграції (позитивне, нейтральне негативне); інтерес до інтегрованої діяльності (стійкий, ситуативний, відсутній); засвоєння знань про застосування інтегрованих форм організації навчання (рівні – продуктивний, реконструктивний, репродуктивний); сформованість умінь використовувати інтегровані організаційні форми навчання (високий, достатній, низький [3, 14].

О. Красовська обґрунтовує критерії професійної готовності майбутнього вчителя початкової школи до мистецько-освітньої діяльності: мотиваційний – спрямованість та мотивація на розв'язання художньо-педагогічних проблем у полі майбутньої професійної діяльності; когнітивний – теоретико-методична обізнаність студентів у галузі мистецької освіти і сформованість педагогічного мислення; світоглядний – сформованість знань, поглядів, переконань, системи ціннісних орієнтацій у духовній, культурно-мистецькій площині та сфері практичної професійної діяльності; емоційно-естетичний – здатність до емпатії, емоційно-естетичного відгуку на явища художньої культури та мистецтва; діяльнісно-технологічний – сформованість мистецького досвіду художньо-творчої діяльності, орієнтованої на входження в соціокультурну та освітню практику на засадах педагогічної інноватики; особистісно-рефлексивний – здатність до рефлексії та педагогічної творчості [2, 18].

Також науковець визначає чотири рівні готовності: елементарний (безсистемність і частковість психолого-педагогічних та методико-мистецьких знань, відсутність здатності їхнього застосування у професійній діяльності); репродуктивний (наявність психолого-педагогічних та методико-мистецьких знань, неусвідомленість їхніх міждисциплінарних зв'язків); конструктивний (наявність необхідного обсягу психолого-педагогічних та методико-мистецьких знань, усвідомленість їх інтегрованого характеру); продуктивно-творчий (сформованість системи психолого-педагогічних та методико-мистецьких знань, усвідомлення міждисциплінарних зв'язків, здатність творчо розв'язувати нестандартні педагогічні ситуації) [2, 21].

Проаналізувавши визначення сучасними науковцями критеріїв та рівнів готовності студентів до педагогічної діяльності, визначаємо критерії та рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до інтегрованої музично-освітньої діяльності. *Критерії: мотиваційний* – ступінь інтересу до музичного мистецтва і прагнення його інтеграції в зміст інших предметів початкової школи; *когнітивний* – наявність теоретико-методичних знань з інтеграції музичного мистецтва в зміст інших предметів; *творчий* – ступінь прояву креативності, творчості при розробці інтегрованих завдань, уроків тощо; *практично-діяльнісний* – уміння інтегрувати музичне мистецтво у структуру інших уроків та виховних заходів; *особистісно-рефлексивний* – ступінь здатності до об'єктивного оцінювання власних можливостей вкраплення музичних творів у зміст інших уроків початкової школи.

Визначені такі *рівні* готовності майбутніх учителів початкової школи до інтегрованої музично-освітньої діяльності: *елементарний* – студенти мало зацікавлені музичним мистецтвом, знання музичного шкільного репертуару обмежені сучасними популярними жанрами та естрадними виконавцями, музичні твори включають в інші уроки рідко, дотримуючись лише програмних вимог; *репродуктивний* – студенти нестабільні в прояві інтересу до музичного мистецтва, знання методики музичного мистецтва і його інтеграції у зміст інших предметів поверхневі, є недоліки при підборі дитячого музичного репертуару; *конструктивний* – студенти проявляють стабільний інтерес до музичного мистецтва, володіють знаннями з інтеграції музичного мистецтва у зміст інших предметів, обізнані в дитячому музичному репертуарі і використовують його під час проведення інших уроків; *продуктивно-творчий* – студенти проявляють високий інтерес до музичного мистецтва, ерудицію в різних стилях і жанрах, володіють ґрунтовними знаннями з інтеграції музичного мистецтва у зміст інших предметів, глибоко обізнані в дитячому шкільному репертуарі і пропонують цікаві музичні твори під час проведення інших уроків.

Висновки. Визначені критерії та рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до інтегрованої музично-освітньої діяльності дозволяють оцінити якість професійної підготовки майбутніх фахівців. Подальшого дослідження потребує статистична обробка зібраних даних формувально-випробувального етапу експерименту.

References

1. Дорошенко Т. В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ загальної музичної освіти учнів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Чернігів, 2016. 40 с.
Doroshenko T. V. (2016). Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky maibutnix uchyteliv pochatkovoї shkoly do zabezpechennia osnov zahalnoi muzychnoi osvity uchniv [Theoretical and methodological bases of future primary school teachers training for providing learners with general music education fundamentals]. Extended abstract of Doctor's thesis. Chernihiv, Ukraine: Desna Polihraf.
2. Красовська О. О. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі мистецької освіти засобами інноваційних технологій : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Житомир, 2017. 44 с.
Krasovska O. O. (2017). Teoretychni ta metodychni zasady prfoesiinoї pidhtovky maibutnix uchyteliv pochatkovoї shkoly u haluzi mystetskoї osvity zasobamy innovatsiinykh tekhnolohii [Theoretical and methodical principles of professional preparation of future teachers of initial school in industry of artistic education by facilities of innovative technologies]. Extended abstract of candidate's thesis. Zhytomyr, Ukraine.
3. Сінопальникова Н. М. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до застосування інтегрованих форм організації навчального процесу в початковій школі : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Харків, 2010. 20 с.
Sinopalnykova N. M. (2010). Pedagogichni umovy pidhotovky maibutnix uchyteliv do zastosuvannia intehrovanykh form orhanizatsii navchalnoho protsesu v pochatkovii shkoli [Pedagogical conditions of training prospective teachers for using integrative forms of teaching process organization in primary school]. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv, Ukraine.
4. Хижна О. П. Теоретико-методологічні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до забезпечення основ мистецької освіти учнів початкової школи : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2008. 44 с.
Khyzhna O. P. (2008). Teoretyko-metodolohichni ta metodychni zasady pidhotovky maibutnix uchyteliv do zabezpechennia osnov mystetskoї osvity ychniv pochatkovoї shkoly [Theoretical-methodological and methodical principles of future teachers preparation to providing bases of artistic education of primary school students]. Extended abstract of Doctor's thesis. Kyiv, Ukraine.

Pryshchepa Olena

ORCID 0000-0002-6876-5910

Teacher of Chair of Art,

T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: epaman09@gmail.com

CRITERIA AND LEVELS OF READINESS OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR INTEGRATED MUSICAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES

The article states that the integration of Ukraine into the world educational space and the improvement of the national system of higher education actualizes the quality of primary school teacher training. It is emphasized that integration as the most promising path of development is defined as the priority direction of educational programs of the primary level of education. It is emphasized that the integration of musical art into the content of school subjects is a leading factor in the comprehensive development of a child, his talents and abilities.

Aim of the article: to determine the criteria and levels of readiness of future elementary school teachers for integrated musical and educational activities.

Methodology. In the process of research, theoretical methods of analysis and synthesis of dissertation studies of modern scientists, generalization of their developments were used.

The scientific novelty lies in the determined criteria and levels of readiness of future elementary school teachers for integrated music-educational activities, which will allow analyzing the results of the formative experiment and drawing general conclusions of the research.

The content of the readiness of future primary school teachers for music-educational activities includes: forms, methods, teaching tools for creating and maintaining interest in the subjects of the music-aesthetic cycle.

Based on the theoretical analysis of modern scientific research, the criteria (motivational, cognitive, creative, practical-active, personal-reflective) and levels (elementary, reproductive, constructive, productive-creative) of the readiness of future primary school teachers for integrated music-educational activities have been determined.

Conclusions. The mentioned criteria and levels of readiness of future primary school teachers for integrated music-educational activities allow us to assess the quality of professional training of future specialists. Extension of the study requires statistical processing of the collected data of the formative experiment.

Keywords: integrated musical and educational activity, criteria and levels of readiness.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2023

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Т. В. Дорошенко